

Sutartiniai ženklai



Įvadas



Kūrinio analizė



Viso skaitomo kūrinio analizės užduotis



Ciklo apibendrinimas ir įsivertinimas



Informacijos paieška

Leidinio vadovė
Ingrida Navalinskienė

Redaktorė
Lina Kaminskienė

Serijos ERA dailininkė
Jurga Želvytė

Pirmasis leidimas 2017

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo ir mokslo įstaigų bibliotekose, muziejuose arba archyvuose, draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Violeta Dumčiuvienė, 2017
© Vilma Dulevičienė, 2017
© Leidykla „Šviesa“, 2017

ISBN 978-5-430-06703-8

TURINYS

I CIKLAS. KNYGŲ SKAITYMAS – SAVĖS IR PASAULIO PAŽINIMO BŪDAS · 4

Įvadas · 4

Kūrinių analizė: *Vanda Juknaitė, Išsiduosi. Balsu* · 6

Markas Hedonas, Tas keistas nutikimas šuniui naktį · 9

Apibendrinimas · 11

II CIKLAS. ŽMOGUS IR TĖVYNĖ · 13

Įvadas · 13

Kūrinių analizė: *Giedra Radvilavičiūtė, Tėvynė ir jos jungtys* · 15

Sigitas Parulskis, Cepelinai ir krepšinis · 19

Apibendrinimas · 21

III CIKLAS. KŪRYBA ŽMOGAUS GYVENIME · 23

Įvadas · 23

Kūrinių analizė: *Ignas Šeinius, Kuprelis* · 25

Oskaras Vaildas, Dorianas Grėjaus portretas · 28

Apibendrinimas · 30

IV CIKLAS. MITAI AIŠKINA PASAULĮ · 31

Įvadas · 31

Kūrinių analizė: *sakmės ir mitai* · 33

Apibendrinimas · 42

V CIKLAS. PASAKOS GYVYBINGUMAS · 43

Įvadas · 43

Kūrinio analizė: *pasaka Apie baltąjį Vilką* · 45

Apibendrinimas · 51

VI CIKLAS. KOKIE YRA ETINIAI DAINŲ IDEALAI? · 53

Įvadas · 53

Kūrinio analizė: *kalendorinė liaudies daina Vidury lauko stovi grūšėlė* · 56

Apibendrinimas · 58

VII CIKLAS. TAPATYBĖS RAIŠKA LITERATŪROJE · 59

Įvadas · 59

Kūrinio analizė: *Gintaras Grajauskas, Eilėraštis apie lietuviškojo identiteto paieškas* · 60

Apibendrinimas · 63

I CIKLAS. Knygų skaitymas – savęs ir pasaulio pažinimo būdas

ĮVADAS

- ➔ **1 UŽDUOTIS.** Perskaitykite savaitraščio „Veidas“ vedamojo straipsnio mintis ir atlikite užduotis, atsakykite į klausimus.

Klaipėdos apskrities viešosios I. Simonaitytės bibliotekos direktorius ir rašytojas Juozas Šikšnelis konstatuoja, kad Lietuvoje knygų neskaityto jau dvi kartos. „Skaitytojų grėsmingai mažėja, nes neskaitančių tėvų vaikai niekaip nesusidomės knyga“, – įsitikinęs prozininkas ir dramaturgas. <...> Tad lietuvių akiratis siaurėja, atsiranda daugiau elementaraus išsilavinimo spragų, o galvoje – tuščių kerčių, kurios užpildomos greitais, lengvais, tačiau beverčiais televizijos produktais ar beprasmėmis internete „kabančiomis“ žinutėmis. Literatūrologas Kęstutis Urba tai prilygina greitojo maisto principui – greita, paprasta, bet nemaistinga. „Neskaitančių žmonių gyvenimas kur kas skurdesnis nei mėgstančių skaityti. Juk skaitydamas gerą literatūrą žmogus mokosi pažinti save ir kitus. Knygos – universaliausias šaltinis, padedantis plačiau suvokti pasaulį ir save. Taip turtėja asmenybė, bendravimas su kitais tampa subtilesnis“, – įsitikinęs literatūrologas J. Šikšnelis mano, kad tie, kurie anksčiau skaitydavo, vėl prisimins šį malonumą, tačiau žmonių, apie knygas kalbančių su panieka, požiūrio niekas nepakeis. „Tai likimo nuskriausti žmonės. Jie laiku neišsiugdė potraukio skaityti ir nepatyrė susitikimo su knyga džiaugsmo. Daug tokių sėdi atsakingose valstybės institucijose ir priiminėja sprendimus, leidžia įstatymus. Tai viena priežasčių, kodėl Lietuvoje šiandien susiklosčiusi tokia politinė ir kultūrinė situacija. Tai neskaitančios visuomenės padarinys“, – apibendrina J. Šikšnelis.

„Auga antra lietuvių karta, neskaitanti knygų“

- 1. Pasakykite šio straipsnio temą.** 1 taškas

- 2. Kokią priežastį, kad nemaža dalis vaikų neskaityto knygų, nurodo Klaipėdos apskrities viešosios I. Simonaitytės bibliotekos direktorius Juozas Šikšnelis?** 1 taškas

- 3. Remdamiesi savo patirtimi pagrįskite arba paneikite mintį, kad tėvai formuoja savo vaikų skaitymo įgūdžius.** 2 taškai

- 4. Ką ir kodėl literatūrologas Kęstutis Urba prilygina greitajam maistui?** 2 taškai

- 5. Kodėl, jūsų manymu, dienraščio redakcija nagrinėdama neskaitymo problemas kalbina bibliotekos direktorių ir literatūrologą?** 1 taškas

- 6. Pasakykite dvi priežastis, kodėl knygų neskaitantys žmonės yra savotiška grėsmė visuomenei.** 2 taškai

- 7. Remdamiesi straipsnio medžiaga ir savo patirtimi lentelėje parašykite, kokiomis savybėmis pasižymi knygas skaitantys ir jų neskaitantys žmonės. Užpildę lentelę padarykite išvadą, kurie žmonės jums patrauklesni.** 3 taškai

SKAITANTIS ŽMOGUS	NESKAITANTIS ŽMOGUS
.....
.....
.....
.....
.....

- 8. Remdamiesi straipsnio turiniu įrodykite, kad skaitytas tekstas yra publicistinio stiliaus. Nurodykite du aspektus.** 2 taškai

- 9. Raskite ir pacituokite lentelėje nurodytas meninės raiškos priemones. Padarykite išvadą, ko straipsnio stiliui suteikia vartojamos šios meninės raiškos priemonės.** 3 taškai

Meninės raiškos priemonės	Citatos
Metafora	
Epitetas	
Išvada:	
.....	
.....	

Balai	10	9	8	7	6	5	4	3	2
Taškai	17–16	15–14	13–12	11–10	9–8	7–6	5–4	3–2	1–0



OSKARAS VAILDAS.
„Doriano Grėjaus portretas“

- ➔ **4 UŽDUOTIS.** Airijos sostinėje Dubline, Merrion aikštėje, pastatytas paminklas rašytojui Oskarui Vaildai. Atidžiai patyrinėkite paminklo nuotrauką (<https://www.15min.lt/pasaulis-kiseneje/naujiena/kelioniu-ekspertas/dublinas-6-patarimai-ko-geriau-nedaryti-airijos-sostineje-638-536936>) ir pasakykite, kurį romano „Doriano Grėjaus portretas“ personažą (Dorianą Grėjų, Henri Votoną, Bezilį Holvordą) jums labiausiai primena skulptūra. Atsakymą pagrįskite dviem argumentais.



- 5 UŽDUOTIS.** Perskaitykite Oskaro Vaildo romano „Doriano Grėjaus portretas“ ištrauką ir atlikite užduotis, atsakykite į klausimus.

– Tai kodėl nenori duoti į parodą jo portreto? – paklausė lordas Henris.

– Todėl, kad visai nejučia portrete išreiškiau dalelę šito savo keisto dievinimo, apie kurį aš, be abejonės, niekada jam neužsiminiau. Jis nieko nežino ir niekada nesužinos. Bet žmonės gali atspėti, o aš nenoriu apnuoginti savo sielos jų lėkštiesiems, smalsiems žvilgsniams. Niekada mano širdis negulės po jų mikroskopu. Į šį kūrinį, Henri, įdėjau per daug savęs.

– Poetai nebūna tokie skrupulingi kaip tu. Jie žino, kaip naudinga viešumai parodyti savo aistras. Nūdienis kūrinys apie plyštančią širdį susilaukia ne vieno leidimo.

– Dėl to aš jų ir neapkenčiu, – sušuko Holvordas. – Menininkas turėtų kurti gražius kūrinius, bet į juos nedėti nieko iš savo gyvenimo. Gyvename epochoje, kai žmonės į meną žiūri tarsi į savotišką autobiografiją. Mes praradom abstraktaus grožio pojūtį. Kada nors aš parodysiu pasauliui, kas tai, ir kaip tik dėl to pasaulis niekada nepamatys mano nutapyto Doriano Grėjaus portreto.

- 1. Parašykite ištraukos temą. 1 taškas**

- 2. Kuo Doriano Grėjaus likimui reikšmingi Holvordas ir lordas Henris? 2 taškai**

- 3. Skaitydami romaną supratote, kad šie du personažai yra priešybės. Kokias vertybes išpažįsta Holvordas ir kokias lordas Henris? 2 taškai**

- 4. Kurio vertybėmis ir kodėl susižavi Dorianas Grėjus? 2 taškai**

- 5. Dailininkas išsako dvejopą meno santykį su tikrove. Savais žodžiais pasakykite, koks tai santykis, ir savo nuomonę pagrįskite citatomis. 4 taškai**

1.

Citata:

2.

Citata:

- 6. Kuriai nuomonei apie meno ir tikrovės santykį pritartumėte jūs? Kodėl taip manote? 1 taškas**

- 7. Kokia meninė priemonė yra sakinyje „Niekada mano širdis negulės po jų mikroskopu“? Paaiškinkite šios meninės priemonės prasmę tekste. 2 taškai**

Meninė priemonė:

Jos prasmė tekste:

- 8. Remdamiesi šia ištrauka nuspręskite, kada meno kūriniai tampa tokie įtaigūs, kad gali veikti net žmonių likimus. 1 taškas**

Balai	10	9	8	7	6	5	4	3	2
Taškai	15	14–13	12–11	10–9	8–7	6–5	4–3	2	1–0

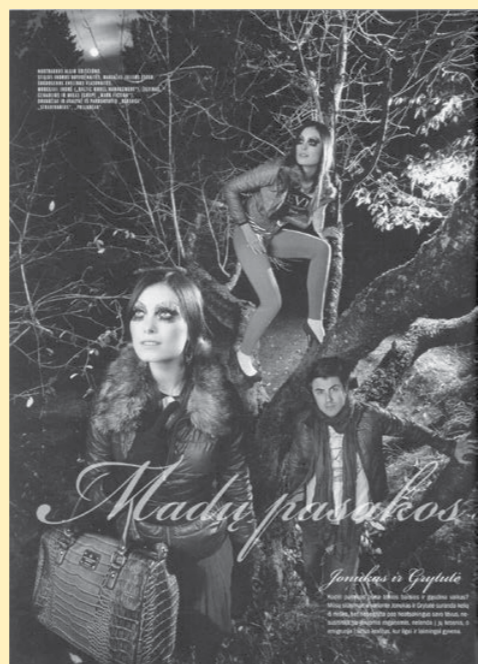
! APIBENDRINIMAS

5 UŽDUOTIS. Perskaitykite komentarą ir dirbdami grupėmis sukurkite vaizdinę reklamą, joje panaudokite lietuvių mitologijos (sakmių, padavimų, tautos kilmės) motyvų, įvaizdžių. Reklamą pristatykite bendra-klasiam, iliustruokite klasės rengiamą sakmių knygą ar surenkite savo darbų parodą.

Šiuolaikinis žmogus gyvena masinių komunikacijų amžiuje. Vartotojiškoje visuomenėje ypač populiari reklama. Ji žurnaluose, laikraščiuose siūlo produktus, iškelia jų vertę, pranašumus prieš kitus tokius produktus. Reklamai pasirenkami literatūros, mitologijos, folkloro personažai, motyvai. Pavyzdžiui, mitologiniai personažai reklaminio kavos „Lavazza“ 1997 metų kalendoriuje yra angelas, besiilsintis ant apversto kavos puodelio, ir velnias, ant rodomojo piršto galiuko iškėlęs milžinišką cukraus gabalą. Abu mitologiniai personažai stipriai stilizuoti. Angelo personažui suteikiamas tyrumo, švelnumo, romantiškos emocijos įvaizdis. Velnio personažą įkūnija tamsios spalvos, aštrūs kampai, rėkminga, nerami nuotaika. Pateiktose iliustracijose matote reklamos pavyzdžius su tautosakos literatūros motyvais. Atpažįstate juos?



Prekybos centras GO9: kvepiantys kavos padėkliukai.



Madų pasakos. Žurnalas Panelė. 2012 m. spalvis.

V ciklas. Pasakos gyvybingumas

? ĮVADAS

1 UŽDUOTIS. Perskaitykite etnologo Rolando Petkevičiaus ir humanitarinių mokslų daktarės Jūratės Šlekonytės tekstus ir atlikite užduotis, atsakykite į klausimus.

ROLANDAS PETKEVIČIUS.

„Žodžių vėjas apie vilkus...“

Norbertas Vėlius, kalbėdamas apie vilktakių reiškinį, pateikdamas gausių pavyzdžių, konstatuoja: „Kaip jau minėjome, visose pasaulio šalyse tikėta, kad žmogus pasiverčia arba yra paverčiamas labiausiai toje šalyje gerbiamu žvėrimi.“

Vilko kulto liekanų galima aptikti ir šių dienų lietuvių bei latvių etnografinėje medžiagoje. Vilkas yra kviečiamas prie Kūčių stalo, kad vasarą gyvulių neišpjautų: „Vilke, vilke, ateik žirnių valgyt, jei neateisi, tai ir nesirodyk visai!“ – tokia formule senu papročiu pilkis kviečiamas į Kūčių vakarienę. Svarbiausia tai, kad šiuo atveju vilkas kviečiamas prie stalo drauge su vėlėmis, protėviais, vadinasi, ir prilygsta jiems! Neabejotina tai, kad iš visų žvėrių liaudies tradicija daugiausia mini vilką, kad šaknis *vilk-* yra vienas labiausiai paplitusių dėmenų visame baltų vardyne, kad vilkas yra svarbus tiek pasaulio sukūrimo, tiek jo sunaikinimo sakmėse, jis dalyvauja pasaulio sukūrimo, sunaikinimo ir atsinaujinimo rate. Vilkas svarbus ir liaudies medicinoje (vilko taukai, plaukai, dantys), nemaža vaistinių augalų pavadinti jo vardu. Taigi neabejotina, kad vilkas liaudies tradicijoje visapusiškai populiariausias, vadinasi, labiausiai lietuvių gerbtas žvėris.

JŪRATĖ ŠLEKONYTĖ.

„Kodėl Gediminas sapnavo geležinį vilką“

Vilko, kaip jaunikio, priešiško savo žmonos giminei ištakų reikėtų ieškoti vestuvių papročiuose. Nors vestuvės palyginti nelabai senas ritualas, tačiau jose išliko nemažai senųjų tikėjimų liekanų. Kad vilkas buvo susijęs su vestuviniiais papročiais, aiškiai rodo ir kaimyninių tautų etnografiniai faktai. Antai Rusijoje pskoviečiai vilkais vadindavo jaunikio pulką. Kitur vilkais įvardydavo ir jaunosios pusę, antrąją vestuvių dieną atvykstančią į jaunikio namus. Taip vestuviniuose papročiuose išreiškiamas jaunikio ir jaunosios šalių priešiškas. Jaunųjų pulko sąsajų su „vilkiškąja“ simbolika galime rasti ir lietuvių folklore. Ne kartą buvo pastebėti įdomūs sutapimai – žmonių virtimas vilkais per vestuves. Lietuvių liaudies sakmėse vilkais paverčiami jaunieji, labai dažnai jais virsta ir visas vestuvinių pulkas. Teigiama, kad vestuvinius vilkais paversdavusios raganos. Jaunikio ir jo pulko tapatinimas su vilkais iš dalies gali būti siejamas su vogtinėmis vestuvėmis. Senovės hetitų įstatymuose teigiama: jei vyras su savo būriu jėga išsivesdamas moterį užmuša kelis žmones, sakoma, kad jis „tapo vilku“. Panašių atitikmenų randame ir lietuvių tautosakoje. Vilko, kaip persekiojančio jaunikio, paveikslas atsiskleidžia kai kuriose pasakos „Magiškas bėgimas oželiui padedant“ variantuose. Tėvas priverstas pažadėti vilkui dukterį. Atėjus laikui, vilkas jaunikis su savo pulku persekioja bėgančią mergaitę, norėdamas su ja susituokti. Vilko jaunikio priešiškas broliui pasakoje gali atspindėti ne tik vestuvių paprotinį priešišumą, bet ir kitą tendenciją: vilkas traktuojamas kaip netinkamas jaunikis, nes yra gyvūnas.

1. Parašykite tris argumentus teiginiui, kad vilkas gerbiausias lietuvių žvėris. 3 taškai

.....

.....

2. Nusakykite, kaip su vilko įvaizdžiu susiję vestuvių papročiai. 2 taškai

.....

.....

3. Paaiškinkite vilko paveiklo prasmę pasakose. 2 taškai

.....

.....

4. Dviem argumentais pagrįskite arba paneikite mintį, kad vilkas, kaip personažas, populiarius tik lietuvių folklore. 2 taškai

.....

.....

5. Kurio – mokslinio ar publicistinio – stiliaus yra jums pateikti straipsniai? Atsakymą pagrįskite turinio ir kalbinės raiškos ypatybėmis. 3 taškai

.....

.....

6. Prisiminkite, kokių stebuklinių pasakų apie vilką esate skaitę ar girdėję. Kaip jose vaizduojamas vilkas? 3 taškai

Stebuklinės pasakos	Vilko paveikslas
1.
2.
3.

Balai	10	9	8	7	6	5	4	3	2
Taškai	15	14–13	12–11	10–9	8–7	6–5	4–3	2	1–0



KŪRINIO ANALIZĖ

PASAKA „APIE BALTAJĄ VILKĄ“

2 UŽDUOTIS. Perskaitykite stebuklinę pasaką (kalba tarmiška) „Apie baltąjį Vilką“ ir atlikite užduotis, atsakykite į klausimus.

Apie baltąjį Vilką

Buvo karalius ir turėjo tris dukteris: viena graži, antra da gražesni, trečia da gražesni. Jauniausia – gražiausia. Tėvas norėjo in Vilnių važiuot imt slūginę¹ apsižiūrēt, kiaules apsišert, viską apsišluot, apsičystyt². Jauniausia gražiausia sako:

– Tėvai, nereikia man tų slūginių, aš pati apsižiūrėsiu. Kai jūs važiuosit in Vilnių, tai jūs man parvežkit gyvų kvietkų ragažikę³.

Ir išvažiavo in Vilnių. Vienai nupirko suknią, antrai nupirko skepetą brangią, o trečiai ieškojo po visą miestą, po visus kromus⁴ – nerado gyvų kvietkų ragažikės. Važiavo namo per girią. No namų buvo trys arba keturios mylios, tai žiūri, kad šaly kelio sėdi baltas vilkas, an jo galvos – gyvų kvietkų ragažikė. Liepė karalius kurmonui⁵:

– Lipk iš karietos, paimk tą gyvų kvietkų ragažikę, atnešk.

Prašnekė vilkas, sako:

– Vajaunas⁶ karaliau, ne dovanai gaut gyvų kvietkų ragažikė.

Pasakė karalius:

– Ką tu nori? Tai aš tave pinigais apipilsiu.

Atsakė vilkas, sako:

– Nenoriu aš tavo pinigų, tiktai aš noriu, tą man pažadėk, katrą pirmiausia pasitiksi.

Pamisljo⁷ karalius: „Namai toli, patiksim ar žvėrį, ar paukštį, tai pažadu.“ Važiavo iki savo namų, nieko nepatiko. Užvažiavo an dvaro⁸, patiko jauniausia duktė. Pradėjo tėvas, motina gailiai verkt. Sako duktė:

– Tėvai, motina, ko tep gailiai verkiat?

¹ Nevartotina svetimybė – „tarnaitė“.

² Nevartotina svetimybė – čia „apsivalyti“.

³ Nevartotinos svetimybės – „gėlių pintinėle“.

⁴ Nevartotina svetimybė – „parduotuvė, krautuvė“.

⁵ Nevartotina svetimybė – „vežikas“.

⁶ Nevartotina svetimybė – čia „smarkus“.

⁷ Nevartotina svetimybė – „pagalvoti, pamanyti“.

⁸ Į dvarą.